

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ СОФІЇ РУСОВОЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ РУЧНОЇ ПРАЦІ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлюється педагогічна спадщина С. Русової щодо питання використання ручної праці у вихованні дітей дошкільного віку, аналізуються її погляди, акцентується увага на використанні ручної праці у освітньо-виховному процесі дошкільних установ. На думку автора, необхідно активніше застосовувати педагогічні надбання минулого в розв'язанні сучасних проблем, які стоять перед дошкільною освітою.

Ключові слова: ручна праця, трудове виховання, працелюбність, заняття з ручної праці.

Постановка проблеми. Докорінна перебудова освіти в Україні на етапі розвитку сучасного суспільства, спонукає вчених до розробки перспективних теоретичних і методичних моделей трудового виховання дошкільників з урахуванням досягнень педагогічної теорії та практики попередніх років. У цих умовах історичний досвід розвитку проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці, і, зокрема, педагогічна спадщина Софії Русової має надзвичайно важливе значення і може бути творчо використано у роботі сучасних дошкільних навчальних закладів для розробки ефективних виховних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз історико-педагогічних досліджень, питання історії національного дошкілля відображено в дисертаціях і наукових розвідках Л. Артемової, А. Богущ, Є. Коваленко, М. Мельничук, З. Нагачевської, М. Стельмаховича, І. Улюкаєвої та ін. До проблеми вивчення педагогічного доробку Софії Федорівни Русової звертались такі науковці: І. Зайченко, Є. Коваленко, Н. Малиновська, П. Пантюк, О. Сухомлинська та ін. Вони наголошували на важливості творчого використання педагогічної спадщини просвітительки в освітньо-виховному процесі сьогодення.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблема трудового виховання розглядається як виховання потреби та позитивного ставлення до трудової діяльності, формування працелюбності як базової якості особистості та відповідних трудових вмінь і навичок, що забезпечують успішність діяльності (В. Логінова, З. Борисова, Р. Буре, Г. Беленька, М. Машовець, Н. Кривошея та ін.).

Мета статті полягає в тому, щоб репрезентувати результати аналізу й оцінки творчого доробку Софії Федорівни Русової у розвитку проблеми використання ручної праці у вихованні дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші дитячі садки почали з'являтися в Україні в кінці XIX ст. і активно поширювалися в першій третині XX ст. У народних дитячих садках трудовій діяльності відводилось важливе місце. Особливу увагу у вихованні педагоги надавали ручній праці і організовували спеціальні заняття, які супроводжувались бесідами або розповідями вихователя. Такі заняття впливали на розумовий розвиток, творчість, розвивали спритність рук, окомір і сприяли вихованню таких важливих рис особистості, як потреба у діяльності, активність, вміння доводити справу до кінця, працювати сумлінно, що впливало на формування працелюбності і підготовку дитини до подальшого трудового життя.

Сучасна педагогічна наука пов'язує становлення та розвиток дошкільної освіти з ім'ям Софії Русової, яка була фундатором українського дошкілля. В її педагогічній системі неабияку роль відігравали і питання використання ручної праці у вихованні дітей. С. Русова зазначала, що праця – це основа виховання, яка мусить збудити в дитячій душі найбільше самостійної творчості, дати вільно розвиватися індивідуальності дитини і наголошувала: "Праця в сучасному вихованні є метод, яким кожне знання зафіксується в дитячій свідомості тим, що воно здобувається дитячою рукою: через руку в розум"[3,с.83].

У методичних працях Софії Федорівни вказується, що одним із важливих чинників трудового виховання в дошкільному віці є ручна праця, яка впливає на різнобічний розвиток особистості. Саме завдяки їй формуються такі важливі якості особистості, як працелюбність, акуратність, ініціативність, творчість, товариська взаємодопомога, воля та багато інших, які стають основою людського життя.

На основі ґрунтовного аналізу наукових праць Софії Русової можна сказати, що вона поділяла ручну працю на такі види: загальнокорисна (господарська) – прибирання приміщення дитячого садка, догляд за рослинами та тваринами, прання лялькової білизни та невеличких речей, сервіровка столу тощо; естетично-декоративна – малювання, ліплення, аплікація, складання з паперу, вишивання на тонкому картоні, тканині, плетіння з кольорових паперових смужок та тканини, дрібні картонажі, виготовлення витинанок, виробів з природного та непридатного матеріалів, ляльковий та тінювий

театри, ткацтва на маленьких ткацьких верстатах тощо; навчальна праця, пов'язана з засвоєнням нових знань, вмій та навичок; особливий вид ручної праці – хліборобство [1,с.254].

Педагог вважала, що зміст дитячої праці повинен відповідати не лише віковим та індивідуальним особливостям дитини, але й порі року. Для кожного сезону дослідниця пропонувала зміст праці і надавала конкретні методичні поради. Наприклад, вона рекомендувала в літню пору переносити всю роботу з дітьми ближче до природи: водити дітей на екскурсії до лісу, на луки, до річки і, у свою чергу, організовувати працю дітей на природі, збирати колекції (камінців, пір'їнок, квітів та ін.), виготовляти та спостерігати за паперовими вітрячками тощо. Також вона пропонувала дітям вирізування з паперу різних рослин, тварин у поєднанні з іншими матеріалами [2,с.120].

Працю дитини не доцільно обмежувати лише папером, картоном, глиною, тобто "... матеріалом для ручної праці і графічного мистецтва може бути всебічне наведення місцевої історії, місцевої природи і рідної орнаментики" [3, с. 115]. У дитячому садку необхідно використовувати той національний матеріал, який поширений у даному краї, яким люди користувались для своїх потреб: крейду, глину, кору дерев, кам'яну сіль, мох, льон, коноплю, все що пов'язане з хліборобством. Такий підхід до використання різних матеріалів для занять з ручної праці свідчить про врахування автором регіонального підходу у виховній роботі, без якого неможливо прищепити дитині національних рис особистості, виховати патріотичні почуття, сприяти укріпленню духовної єдності поколінь.

Аналіз педагогічного доробку Софії Русової дозволяє з'ясувати, що вона ґрунтовно досліджувала зарубіжний досвід та наукові праці відомих вчених, серед яких були і педагогічні погляди Ф. Фребеля, які мали неабиякий вплив на українське дошкільня у ті роки. Просвітелька звертала увагу вихователів на необхідність критичного ставлення до використання методики Ф. Фребеля при проведенні занять з ручної праці, пристосовуючи їх до нових історичних умов. На думку автора, не завжди слід використовувати на заняттях "метод так званої центральної ідеї", коли вихователь проводить бесіду, гру і обов'язково ручну працю на певну, заздалегідь намічену тему. Педагог доводить, що виготовлення однакових робіт всіма дітьми не сприяє розвитку особистості: "Тут нема місця ні ініціативі, ні творчій фантазії, ні самодіяльності дітей...", а наслідком праці виступають одноманітні предмети, дітям абсолютно непотрібні" [1, с. 97]. Ці слушні поради просвітельки враховують сучасні вихователі. Так, з метою активізації розумової діяльності, творчості дітей на заняттях з ручної праці, їм пропонують декілька зразків виробів, різноманітний за кольором, фактурою матеріал. Такий педагогічний підхід стимулює художню творчість дошкільників, спонукає до виготовлення нових і нестандартних робіт. Організуючи роботу з ручної праці, вихователі проводять із дошкільниками і такі види занять, як заняття за умовами та за задумом, в процесі яких пропонують дітям лише певну умову для створення виробів і надають їм значної самостійності у доборі матеріалів, інструментів, засобів поєднання частин виробу тощо. Наприклад, дошкільникам пропонують виготовити ялинкові прикраси, і кожна дитина самостійно продумає який виріб вона буде створювати, в якій послідовності, що для цього потрібно. Використання такого виду занять сприяє вияву дитячої ініціативи, самостійності, конструктивних та творчих здібностей, формує корисні практичні навички.

Такі рекомендації педагога актуальні і зараз, коли ми спостерігаємо відірваність сучасного покоління від рідної землі, небажання працювати на ній, і тому залучення до такої праці ще з дошкільного віку виступає одним із важливих завдань сучасного трудового виховання.

Висновки. Викладене переконує нас в тому, що методичні поради Софії Русової щодо використання ручної праці у вихованні дошкільників вже сьогодні стали надбанням сучасних дошкільних закладів. На заняттях з ручної праці дітям пропонують різні матеріали відповідно до їх вікових особливостей та інтересів. Вихователі знайомлять дошкільників з національною вишивкою, витинанками, писанкарством, різьбленням, звертають увагу на колорит оформлення виробів. Відроджуються українські народні традиції та свята, до яких діти виготовляють різні прикраси та вироби, використовуючи при цьому елементи національного мистецтва. Вихователі прагнуть якнайширше використовувати ручну працю як важливий засіб виховання, як джерело морального, розумового та фізичного розвитку дитини.

Отже, педагогічний доробок С. Русової щодо використання ручної праці у вихованні дошкільників заслуговує на подальше вивчення й творче використання в роботі сучасних дошкільних навчальних закладів відповідно до потреб суспільства у формуванні працелюбної особистості.

Використані джерела

1. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є.І. Коваленко ; Упоряд., прим. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997 – 272с.
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Є.І. Коваленко ; Упоряд., прим. Є.І. Коваленко, І.М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997 – 320с.
3. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С.Ф. Русова. Просвіта. – Львів – Краків – Париж, 1993.

**IMPLEMENTATION OF SOFIYA RUSOVA'S IDEAS
ON THE USE OF MANUAL LABOR
IN THE EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN**

In the article S. Rusova's educational heritage on the use of manual labor in the education of preschool children is considered, it analyzes her views, and focuses on the use of manual labor in the preschool institutions' educational process. According to the author, it is necessary to apply more actively the educational achievements of the past in solving contemporary issues which a pre-school education faces.

Radical restructuring of education in Ukraine, which is the most important component of social and economic transformations of modern society, encourages scientists to develop advanced theoretical and methodological models of labor education of preschool children on the basis of achievements of pedagogical theory and practice of previous years. In these circumstances, historical experience of the problems of using manual labor in the education of preschool children, and pedagogical heritage of Sofiya Rusova in particular is essential. In methodical works by S. Rusova it's stated that one of the important factors in early childhood education is manual labor, which affects the versatile development of a personality. It is because it forms such important personality traits as diligence, punctuality, initiative, creativity, sociable mutual support, will and many others that are the basis of human life. The educationalist emphasized that labor education should be a start in a family, because a child gets the first labor skills in it. S. Rusova believed that a child labor content had to correspond not only to the age and individual needs of the child, but also to the time of year. Accordingly, for each season the researcher proposed the content of work and provided specific advice for teachers on child labor organization. According to the educationalist, in order the manual labor to be good for physical and mental development of children, it had to meet certain requirements to be interesting for children. The outstanding educationalist stressed the necessity of combining education with practical activities and noted that developing an arm, which is one of the best tools of expression an idea that allows a child understand the whole material world the best, we provide the child with better opportunities to learn new information. The ideas of using manual labor, which were highlighted in the works by S. Rusova, were important for the creation of program methodical documents, organization of educational process in the following periods of the national system of preschool education development and can be creatively used by educators in the modern preschool educational institutions for development of effective educational technologies.

Key words: manual labor, labor education, industriousness, employment of manual labor.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2016